

II. VÝZNAM ŽIVÝCH SVĚTOVÝCH JAZYKŮ

V 17. stol. byl silně podtržen význam národních jazyků. V metodice cizích jazyků se více začalo vycházet z mateřského jazyka. Osvícenství 17. a 18. stol. sice nepřineslo ve výuce cizích jazyků nové metody, avšak dále oslabilo vliv latiny a obrátilo pozornost metodiků více na praktické cíle, na osvojování živých jazyků, především francouzštiny a angličtiny.

Didaktický princip názornosti učinil základem své výchovné koncepce Jean Jacques Rousseau (1711—1778). Přivedl jej k němu i jeho vyhraněný pedagogický individualismus a důsledný požadavek „přirozené výchovy“. Na výuku jazyků se díval skepticky, považoval ji za nepotřebnou a odsunoval ji až do doby, kdy se mladý člověk odebere do ciziny, pozná potřebu učit se cizím jazykům a tato potřeba (např. obchodování) a podněty plynoucí z poznání kulturních hodnot v cizích zemích budou dostatečné k tomu, aby se každý naučil hravě různým jazykům (188, s. 234).

Rousseau na svou dobu vyslovil myšlenky příliš radikální, ne vždy dostatečně ověřené praxí, někdy příliš vykonstruované a tedy i neuskutečnitelné. To mu přineslo za jeho života mnoho trpkých chvil, ale na druhé straně jeho názory se staly mocným zdrojem pro pedagogické koncepce jeho následovníků.

V Německu vyústily osvícenské snahy v tzv. **filantropismus**. Člověk je v podstatě dobrý a záleží jen na výchově a vzdělání, aby takovým zůstal po celý život. Heslem filantropistů bylo „vše pro člověka“, zdůrazňovali to, co je potřebné pro život, co lidem prakticky pomáhá, vše ostatní považovali za zbytečné. Ve výuce jazyků to znamenalo další odklon od klasických jazyků a jestliže se ještě dále pěstuje latina, pak jen proto, že ji vzdělání lidé stále ještě potřebovali jako dorozumívacího prostředku.

Cíle jazykové výuky jsou převážně praktické: důraz na úzké spojení věcí a slov, učení se jazyku musí být současně i učení se věcem; převládají konverzační metody a od učitele se vyžaduje, aby dokonale ovládal jazyk, jemuž vyučuje; námitka, že konverzační metoda vede k povrchním znalostem, byla odmítnuta s tím, že je na druhé straně velkou úsporou času.

Tyto názory o výuce cizích jazyků, zejména francouzštiny a latiny, na-

jdeme u hlavního představitele německého filantropismu J. B. B a s e d o w a (1724—1790) v jeho hlavním pedagogickém spisu „Methodenbuch für Väter und Mütter der Familien und Völker“ (13, s. 88—102). Basedowovi nevadí, že žák např. pod latinské slovo „quadrupes“ podkládá zpočátku jakékoli zvíře nebo později třeba jenom ovci. Podle něho právě těmito myšlenkovými pochody se žák přibližuje ke konečnému správnému významu tohoto slova (tj. čtyřnožec, kuň). Je to podle něho správné proto, že „dasselbe Schicksal haben die Wörter in der Muttersprache; und wie leicht lernt man doch dieselbe? Wir verstehen viele Wörter, die wie gleichwohl nicht definieren noch übersehen können“ (13, s. 95). V dnešní jazykové výuce si nedovedeme představit, že by žák neznal významy slov, jimž se učí, a to i při tzv. kurzorickém čtení. Pečlivé, promyšlené lexikální zpracování textů, určených k tomuto druhu čtení, je založeno právě na tom, aby čtenář nemusel hledat ve slovníku ta slova, jejichž význam nevystihne odhadem z kontextu, nebo kdy by kontext mohl vést k nesprávným významům.

Praktické zaměření výuky cizích jazyků, její zaměření k věcem, k reáliím, potlačení vzdělávacího významu studia cizích jazyků („Die Sprachen sind nur ein Mittel, nicht der höchste Zweck des Studierens; alles muss auf Sacherkenntnis abzielen“ — 13, s. 97) se sice stalo podnětem zejména pro další období „reformy“, ale v době, kdy tyto tendence byly prakticky uplatňovány, vyústily v úzký jazykový prakticismus.

V učebnicích, které v této době vydávali různí autoři, nepozorujeme žádný zvláštní zřetel k probírání slovní zásoby. Učebnice jsou zaměřeny na rychlé a snadné, produktivní či receptivní zvládnutí tohokterého jazyka. Do popředí vystupuje oboustranný překlad a lexikální probírání gramatiky. Silně se uplatňuje Lockeova interlineární metoda a z ní vyplývající analyticko-imitativní způsoby osvojování veškeré látky. Vychází se z cizojazyčného textu a z jeho překladu do mateřského jazyka.

J. H a m i l t o n (1769—1831) doporučuje číst interlineární metodou evangelium, J. J a c o t o t (1770—1840) Fenelonova „Telemacha“. Jacotot razí zásadu „tout est dans tout“, což znamená, že v každém textu jsou prakticky obsaženy všechny jazykové jevy, které jsou nutné pro osvojení cizího jazyka. Jacotot proto hned na prvních větách textu provádí podrobnou analýzu fonetickou, lexikální a gramatickou a snaží se o to, aby žáci při rozboru dalších vět maximálně využívali všech již získaných poznatků (302, s. 65—66). Žák tedy již velmi brzy musí provádět empirickou cestou velmi podrobný, téměř vědecký rozbor textu (88, s. XXXV). Kromě důsledného překládání textů do mateřského jazyka zdůrazňuje Jacotot také učení se nazpaměť celým kapitolám. Doslovný překlad však příliš komolil mateřský jazyk a požadavek analýzy byl většinou nad síly žáků. Proto P. C h. T. R o b e r t s o n (1803—1870) (jeho původní jméno bylo Pierre Charles Théodore Lafforgue) doporučuje používat lehčích a upravených textů.